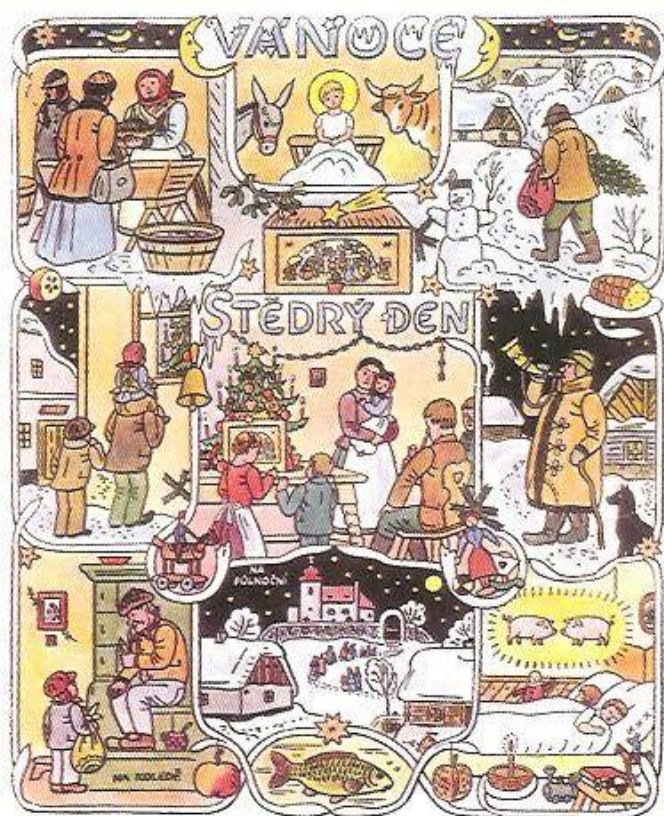

ZIMA, VÁNOCE, NOVÝ ROK

v českém a slovenském malířství

Zima, Vánoce, Nový rok. Věrní souputníci života přírody a přírodních cyklů. Krásná součást života lidské společnosti, civilizace a kultury. Mýtus Počátku i velké křesťanské svátky a posvátný čas. Příroda zná zimu jako studený čas oddechu v období po podzimu a před jarem. V roce 153 po Kristovi Římané poprvé slavili první leden jako začátek Nového roku. Křesťanský svátek Narození pána se v pramenech objevuje v roce 354. Římské natalis solis invicti bylo svátkem zimní-

ho slunovratu (25.12.), svátkem znovuzrození nepřemožitelného slunka. Křesťanské nativitas Domini nostri Jesu Christi bylo oslavou narození Pána Ježíše Krista. Známe i staroslovanské roždество Christovo a po roce 1170 i staroněmecké posvátné noci - "ze den wihen nahten", z nichž se zrodilo postupně wihnahten - Weihnachten a naše Vánoce i Vianoce. Všude slyšíme refrén z písně Zdeňka Borovce - Vánoce, Vánoce přicházejí, zpívejme přátelé ...

▲ Josef Lada: Vánoce, 1934

Triáda fenoménů zimy, Vánoc a Nového roku existuje především v reálném čase a prostoru našeho světa i života. Je součástí historie i kulturních dějin lidstva. Je inspirací pro literaturu, hudbu, divadlo i tanec. Různé a působivé vizuální podoby zimy, Vánoc a Nového roku přitahují i klasické disciplíny

▲ Eva B. Linhartová: Novoroční pozdrav, 1993

str. 27 ▶

výtvarných umění a v nové době i fotografii, film, televizi. Tato krásná trojice fenoménů i svátků má i mnohé symbolické hodnoty a významy. Má svou filozofii humanizmu i etos dobra a dobroty, radosti a štěstí. Potkáváme ji v lidovém zvykosloví zejména křesťanských národů. Souvisejí s ní i mnohé estetické jevy a sociálně pozitivní principy vánočních i novoročních mystérií - ochota dávat dary, porozumění a pohostinnost, lidská štědrost v materiálních i duchovních kontextech. Jsou to však i rizika a nástrahy dneška. I Vánoce a Nový rok se staly výnosným obchodním artiklem, módou i posedlostí, trhem, který zneužívá jejich poetické hodnoty a pokoru i dobro měni na bombastickou a prázdnou exhibici.

Z křesťanských dějin však zůstaly mnohé krásné podněty. Historický betlém, ikonografie inspirovaná životem Krista, vánoční slavnost sv. Františka z Assisi z roku 1223 jako jedinečné vánoční mystérium, živé divadlo i happening. V Brémské kronice z roku 1570 se vzpomíná vánoční stromček, potom jesličky,

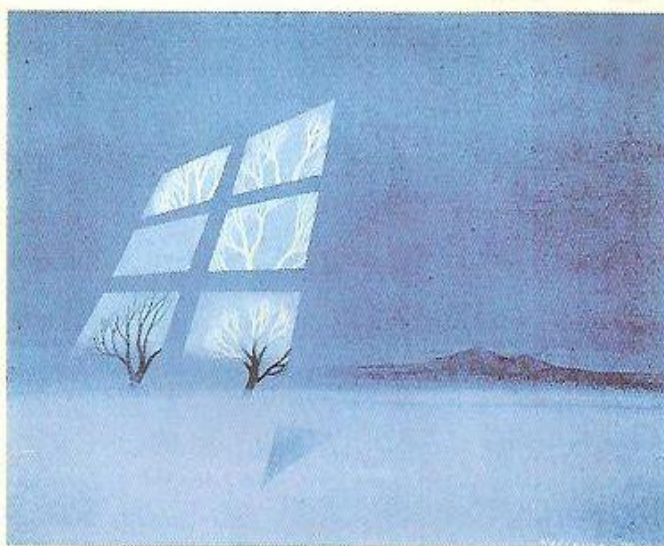
▲ Jiří Trnka: Zimní krajina, 1944

◀ str. 2

betlémy, které rozšiřovaly zejména řehole františkánů a jezuitů. V Kodexu vyšehrádském z 11. století je první motiv kresby Narození Krista.

V kapličky sv. Kateřiny ve Znojmě je nástěnná malba Narození Pána z roku 1134. Na Slovensku se témata Narození i Tří králů objevují od 13. století v Kostolanech pod Tribečem, v Košicích, Bardejově, Levoči, Banské Štiavnici ... Tato biblická témata a motivy existují i v současnosti. Zima v krajině a ve městě je však až záležitostí novodobých dějin umění. Častá je od 19. století i v dílech klasiků. "Svoji" zimu viděl a cítil v různých podobách i významech Mikuláš Aleš i Alfons Mucha. Potom zejména malíři 20. století. Právě je fascinovala bílá zimní krajina i magická bělost sněhu. V chladné a mrazivé zimě prociťovali horké lidské vášně, teplo srdce a radost dětských her. Mnozí malovali realistické motivy zimy: Holan, Sedláček, Benka, Fulla, Hála. Jiní vyjadřovali poezii a poetiku zimy: Trnka, Komárek, John, Kíml, ze Slovenska Kompánek, Berger, Kraicová

▼ Ladislav Berger: Na saních, 1988

▲ Josef Velčovský: Světání, 1985

a mnozí, mnozí další, kteří uměli prociťovat krásu zimy, Vánoc i Nového roku. Malířskou kronikou zimy a zimních svátků jsou i obrazy Josefa Lady. S půvabem i s vědomím souvislosti maluje své i naše Vánoce a Štědrý den v obrázcích od jesliček Ježíška, přes žár vánočního stromečku, cestu na půlnoční až po vánoční sny i skutečnost dětí.

Vánoční motivy se i v našem výtvarném umění objevují v podobách moderny i postmoderny, lyriky i epiky, v konceptuálních projektech i v umění akce a v prostředí - Rittstein, Ouhel, Kern, Tóth. Tyto motivy malují s radostí i naivistě a děti. Prostě všichni ti, kteří věří a vědí, že "mráz kuje kosu zimy. Zlato a stříbro jednou i tak pomínou a zůstanou jen stopy ve svědomí sněhu, odhalující dětskou tvář nevinou". Je bílé zimní ticho a k nám spolu se slovy J. Suchého "vklouzlo to tajemné kouzlo Vánoc".

Bohumír Bachratý